

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชีวิตของมนุษย์ที่มีการพัฒนามาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันมาว่า ดนตรีอยู่คู่กับมนุษย์มาตลอดชีวิต ลืมตาดูโลกเด็กจะหยุดร้องไห้หลับไหลอย่างเป็นสุขเมื่อประสมกับเสียงเพลงกล่อมของแม่ เมื่อเข้าสู่วัยเรียนเด็กต่างก็เติบโตขึ้นมาด้วยเสียงเพลงและดนตรี ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยมและอุดมศึกษา จนแม้เข้าวัยทำงาน ทุกชีวิตก็ยังผูกพันกับบทเพลงและดนตรีที่จะซึมแทรกเข้ามาในชีวิตประจำวันในรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป เมื่อเข้าสู่วัยมีครอบครัว เพลงและดนตรีก็ยังตามไปในการส่งตัวเข้าหอ พิธีกรรมแทบทุกอย่างในชีวิต จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตเมื่อศพถูกยกขึ้นไปตั้งไว้บนเชิงตะกอนเสียงเพลงและดนตรีก็ได้นำส่งวิญญาณของเขาไปสู่สุคติด้วยความสงบ สบายแล้ว ตั้งแต่เกิดจนตายมนุษย์ไม่เคยห่างเหินไปจากเพลงและดนตรีเลย

วิถีชีวิตคนไทยก็ไม่เคยขาดเสียงเพลง เพราะต่างก็ผูกพันกับดนตรีและเสียงเพลงในทุกช่วงของชีวิต โดยเฉพาะบทเพลงไทยนั้นมีความไพเราะที่มีเสน่ห์ในตัวของมันเองอยู่ด้วยเนื่องจากลักษณะที่เฉพาะตัวของภาษาไทยที่เป็นภาษาประจำชาติที่คนไทยทุกคนควรภาคภูมิใจที่มีเอกลักษณ์ทางภาษาเป็นของตัวเอง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพชนได้ช่วยกันสร้างสรรค์และสมควรอนุรักษ์เพื่อธำรงไว้ในวัฒนธรรมทางภาษาสืบไป ซึ่งมนุษย์เราใช้ภาษานี้เองเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์วรรณกรรมต่างๆ ที่เป็นผลเกิดจากพลังทางความคิด และใช้ภาษามาเรียงร้อยถ้อยคำในการเขียนออกมา รวมถึงการเขียนออกมาในรูปของบทเพลงด้วย ขึ้นอยู่กับผู้เขียนว่าต้องการให้งานที่ออกมานั้นให้คุณค่าในด้านใดแก่ผู้รับหรือผู้ฟัง ซึ่งเพลงเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อในการปลุกอารมณ์และความรู้สึกให้ผู้ฟังเพลงได้เข้าใจเนื้อเพลงที่แต่งขึ้นได้ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้เขียน โดยมีผู้ขับร้องเป็นผู้ปลุกอารมณ์ให้รับรู้ หรือเร่งเร้าความรู้สึกต่างๆ ให้ชัดเจนขึ้น ได้ซาบซึ้งและมีความสุขกับบทเพลงที่ฟัง

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และเพลงไทยก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงแบบและแนวเพลงไปอยู่เสมอ ความหลากหลายที่เกิดขึ้นกับดนตรีและเพลงในประเทศไทยมิให้เลือกฟังมากมาย แต่เดิมนั้นเพลงไทยมีกำเนิดมาจากเพลงร้องในบ้านคือเพลงกล่อมเด็ก จากนั้น

ได้กลายมาเป็นเป็นเพลงร้องแก้กันอย่างเพลงพื้นบ้านมีเครื่องประกอบจังหวะ ต่อมาได้พัฒนามาเป็นเพลงร้องคลอดนตรีที่เรียกกันว่าร้องแบบลำลอง เช่น เพลงเกี่ยวสาว จนกระทั่งถูกพัฒนาขึ้นเป็นเพลงร้องที่มีดนตรีรับและเพลงร้องประกอบการแสดง ที่เรียกกันว่า เพลงไทยเดิม หรือเพลงไทยแท้ ซึ่งเพลงพื้นบ้านและเพลงไทยเดิมได้เจริญรับใช้สังคมไทยมาโดยตลอดจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 การติดต่อคบค้ากับฝรั่งมากขึ้นก็ได้มีการรับเอาวัฒนธรรมรวมทั้งเพลงแบบฝรั่งหรือตะวันตกเข้ามาด้วย โดยเริ่มจากการมีเครื่องเข้ามาใช้เพื่อให้ทหารหัดเดินแถว จึงมีการปรับปรุงจนได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับมาตลอดซึ่งต่อมาเรียกชื่อวงประเภทนี้ว่าวงโยธวาทิต

ในช่วงปี 2446-2447 สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระยานครสรวรรค์วรพีณิต (พระราชโอรส ร.5) ได้ทรงจัดให้มีการสอนโน้ตสากล การฝึกหัดเทคนิคบรรเลง และการร้องแยกเสียงประสาน ในส่วนพระองค์นั้นได้ทรงนิพนธ์เพลงไทยสากลที่มีจังหวะลีลาแบบสากลแต่ท่วงทำนองได้ทรงดัดแปลงมาจากเพลงไทยแท้เพื่อใช้บรรเลงด้วยวงเครื่องสายวงมโหรีหลายเพลง เช่น เพลงสุดเสนาะ มหาฤกษ์ โลก นางครวญ วอลซ์เมฆลา วอลซ์ปลื้มจิต ซึ่งการเล่นนี้ได้มีส่วนทำให้การดนตรีของไทยในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรืองมาก

ในปี พ.ศ. 2451 ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากละครเวทีที่ได้รับความนิยมในยุคนั้นแล้ว ได้มีละครแบบใหม่เกิดขึ้นที่เรียกกันว่าละครร้อง มีโรงละครร้อง บทเพลงที่ใช้ประกอบละครร้องจะมีลักษณะเป็นสากล คือมีเนื้อร้องมาก ใช้น้อย และให้ลูกคู่เป็นผู้เอื้อนแทนผู้แสดง จากนั้นมาการดนตรีของไทยก็ได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างมาก มีการสอนดนตรีทุกประเภท มีการจัดตั้งวงซิมโฟนีออเคสตราขึ้นเป็นครั้งแรกในหน่วยงานราชการเรียกชื่อสมัยนั้นว่า "วงเครื่องสายฝรั่งหลวง" และวงประเภทนี้ได้เจริญถึงขีดสุดในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการเปิดการบรรเลงแบบซิมโฟนีคอนเสิร์ตสำหรับประชาชนเป็นครั้งแรกและบรรเลงเป็นประจำ นอกจากนี้ได้มีการตั้งโรงเรียนการดนตรีขึ้นทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดนตรีคลาสสิกของไทยเจริญรุ่งเรืองมาก

ในช่วงปี 2470 คณะละครเกิดขึ้นมากมาย และได้สร้างสรรค์บทเพลงสำหรับละครร้องขึ้นใหม่ โดยการดัดแปลงจากเพลงไทยเดิมที่มีทำนองสองชั้นมาใส่เนื้อร้องเต็มแทนทำนองเอื้อน ใช้ดนตรีคลอ ฟังทันหูทันใจ เป็นที่นิยมของประชาชน แต่ยังคงใช้พิพาทย์บรรเลง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2474 พรานบุรพ์และเพชรรัตน์ แห่งคณะละครศรีโสภาจึงได้นำดนตรีสากลวงแจ๊สเข้ามาประกอบเรื่อง "โรสิตา" และนำทำนองเพลง "วอลซ์ปลื้มจิต" มาใส่เนื้อร้องซึ่งได้รับความนิยมมาก มีการเผยแพร่ออกอากาศ และบันทึกแผ่นเสียงเป็นจำนวนมาก ในช่วงนั้นมีการแสดงละครร้องมากมาย บท

เพลงขับร้องจากละครร้องเป็นที่นิยมแพร่หลายไปทั่วประเทศ ตราบจนกระทั่งละครร้องลดความนิยมลง ในขณะที่เดียวกันก็มีภาพยนตร์พูดเสียงในฟิล์มเข้ามาแทนที่ ซึ่งมีบทเพลงขับร้องประกอบด้วย เพลงประกอบภาพยนตร์จึงเข้ามาได้รับความนิยมแทนที่

เมื่อปี พ.ศ. 2474 ศรีกรุงภาพยนตร์ได้เปิดศักราชใหม่ของวงการภาพยนตร์ขึ้นในเมืองไทย ด้วยการเปลี่ยนจากหนังเงียบมาเป็นหนังเสียงหรือหนังพูด เรียกกิจการ "ภาพยนตร์เสียงศรีกรุง" หนังเรื่องแรกคือ "หลงทาง" ซึ่งเรื่องนี้ได้ใช้ดนตรีสากลบรรเลงเพลงไทยแท้ที่บรรจงเนื้อร้องเต็มทำนอง และหลังจากนั้นก็ยังมีบทเพลงประกอบภาพยนตร์เกิดขึ้นอีกมาก นับแต่นั้นบทเพลงไทยสากลจากภาพยนตร์จึงได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ ซึ่งในช่วงนี้ดนตรีแจ๊สได้เริ่มเข้ามาแพร่หลายในเมืองไทย มีการรวบรวมนักดนตรีสากลตั้งวงดนตรี "เรนโบว์" (ต่อมาได้กลายมาเป็นวงดนตรีของบริษัทไทยฟิล์ม) ต่อมาในปี 2480 ได้มีบริษัทภาพยนตร์เสียงอีกแห่งเกิดขึ้นคือ บริษัทไทยฟิล์ม มีการรวบรวมบรรดานักดนตรี เช่น เอื้อ สุนทรสนาน, เวส สุนทรจามร, ภิญญู สุนทรวาท, ทองอยู่ปิยะสกุล เป็นต้น จัดตั้งเป็นวงดนตรีประจำของบริษัท ภาพยนตร์เรื่องแรกคือ "ถ่านไฟเก่า" และมีเพลงประกอบที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงตราบนานวันนี้ คือ "ในฝัน" ซึ่งขับร้องโดย เอื้อ สุนทรสนาน ต่อมาได้สร้างภาพยนตร์อีกหลายเรื่อง และปิดกิจการลงเมื่อปี 2481 แต่ภาพยนตร์เสียงศรีกรุงก็ยังคงผลิตภาพยนตร์พูดขึ้นอีกหลายเรื่อง ภายหลังภาพยนตร์เสียงศรีกรุงได้หันมาดำเนินกิจการอัดจานเสียงในลักษณะการอัดเพลงจากภาพยนตร์ออกจำหน่าย

ในขณะที่เพลงภาพยนตร์ได้รับความนิยม ก็ได้มีนักประพันธ์เพลงประกอบละครเวทีฝ่ายราชการของกรมศิลปากร คือ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ท่านยังได้แต่งเพลงปลุกใจและเพลงประกอบละครทางราชการที่ได้รับความนิยม เช่น เลือดสุพรรณ รักเมืองไทย ตื่นเกิดชาวไทย ตันตระกุลไทย เป็นต้น ในงานราชการนั้น ในปี พ.ศ. 2482 ได้ปรับปรุงสำนักงานโฆษณาการและยกฐานะขึ้นเป็นกรมโฆษณาการ ซึ่งหลวงสุขุมณัยประดิษฐ์ได้เป็นกำลังสำคัญที่กระตุ้นให้กรมโฆษณาการตั้งวงดนตรีลีลาศขึ้นได้เป็นที่สำเร็จ และได้ขอโอนวงดนตรีของเอื้อ สุนทรสนานมาอยู่กับกรมโฆษณาการซึ่ง เอื้อ สุนทรสนาน ได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าวง และรู้จักกันในนามของ "วงดนตรีสุนทราภรณ์" มีการบรรเลงเพลงสากลเพื่อส่งกระจายเสียงทางวิทยุ และมีหน้าที่ต้องไปบรรเลงดนตรีตามสถานที่ต่างๆ ในเวลาต่อมาวงจึงได้รับนักร้องรุ่นแรกเข้ามาประจำวงได้แก่ มณฑนา โมรากุล, รุจี อุทัยกร, ล้วน ควันธรรม และปีต่อๆ มาก็ได้มีนักร้องเพิ่มขึ้นและเป็นที่รู้จักโด่งดังเรื่อยมา ตั้งแต่เข้ารับราชการที่กรมโฆษณาการเป็นต้นมา เอื้อสุนทรสนาน ได้แต่งทำนองเพลงไว้เป็นจำนวนมากทั้งเพลงประเภทปลุกใจ, เพลงสดุดี, เพลงมหาวิทยาลัย, เพลงรัก, เพลงรำวง, เพลงลีลาศ ฯลฯ ซึ่งได้ร่วมสร้างสรรค์เนื้อร้องร่วมกับนักแต่งเพลงคนอื่นหลายท่าน

จากนั้นมาวงดนตรีไทยสากลก็ได้เกิดขึ้น หลายวง จนในปี พ.ศ. 2485-2488 ที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ส่งเสริมให้มีการร้องขึ้นนั้น กรมโฆษณาการก็ได้แต่งเพลงร้องไว้จำนวนมาก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วงดนตรีต่างๆที่มีก็เริ่มเสื่อมสลายลงไป คงเหลือแต่วงดนตรีของกรมโฆษณาการซึ่งรู้จักกันในนาม “วงดนตรีสุนทราภรณ์” เพียงวงเดียวที่ได้รับความนิยม ทั้งนี้เนื่องจากเพลงของวงสุนทราภรณ์ส่วนใหญ่มีความไพเราะครบถ้วน ทั้งทำนอง จังหวะ เนื้อร้อง และนักร้องที่มีความสามารถประสานกันได้อย่างกลมกลืน หลังจากนั้นมาก็มียังวงดนตรีเกิดขึ้นอีกหลายวง ทั้งราชการ และเอกชน ที่หันมาองสรรหาของชีวิตชาวบ้าน เสียดลีสังคมไทย เรียกว่า เพลงชีวิต มีการร้องเพลงเสียดสีการเมืองในสมัยนั้นโดยไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลของอำนาจมืด

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สงบลง เกิดบาร์และเบียร์ฮอลล์ขึ้นหลายแห่ง นักร้องและนักดนตรีของไทยส่วนใหญ่นิยมเล่นดนตรีสากลตามสถานเริงรมย์ หลังจากนั้นก็เป็นยุคเฟื่องฟูของละครเวทีประเภทชายหญิงแท้ และละครวิทยุพร้อมกับมีบทเพลงที่บรรเลงเพื่อการฟังโดยเฉพาะ จนเมื่อปี 2491 กรมโฆษณาการได้ตั้งคณะโฆษณาสารขึ้นเพื่อแสดงละครวิทยุประกอบดนตรีสากล ซึ่งนักร้องของสุนทราภรณ์ก็ได้ร้องเพลงที่ได้รับความนิยมมากมาจนถึงปัจจุบัน

จนเข้าสู่สมัยเพลงไทยสากล เพลงไทยลูกทุ่ง และเพลงไทยเพื่อชีวิตในยุคเรียกกร้องประชาธิปไตย และมาถึงสมัยของเพลงไทยสากลในยุคปัจจุบัน ในช่วงที่มีเพลงไทยสากลในยุคแรกของไทยนี้เองที่ได้มีการนำเอาทำนองดนตรีเพลงไทยเดิมมาผสมผสานกับเครื่องดนตรีสากลของฝรั่งซึ่งครูเอื้อ สุนทรสนานเป็นผู้ที่ริเริ่มการนำเครื่องดนตรีของฝรั่งเข้ามาใช้ในการแต่งเพลงและบรรเลงกับเนื้อเพลงไทย จึงถือเป็นต้นกำเนิดของสุนทราภรณ์ขึ้น แต่ในตอนแรกครูเอื้อได้เล่นดนตรีและแต่งเพลงให้กับวงดนตรีของกรมประชาสัมพันธ์ในขณะรับราชการ และได้ตั้งเป็นวงสุนทราภรณ์ขึ้นในภายหลัง ซึ่งก็ได้รับความนิยมมากและเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าในยุคต่อๆมาจะมีเพลงในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย ทั้งที่เป็นเพลงแนวป๊อปของไทย แจ๊ส แดนซ์ และป๊อปรีดคสมัยใหม่ แต่ความพิเศษของบทเพลงของสุนทราภรณ์ก็คือเสน่ห์เฉพาะตัวที่ยังคงอยู่มาตลอดจนทุกวันนี้ เนื่องจากความทันสมัยของทำนองที่ครูเอื้อได้ดัดแปลงทำนองเพลงไทยคลาสสิก หรือที่เราเรียกว่าเพลงไทยเดิมให้เป็นจังหวะที่ฟังง่าย และการสามารถนำดนตรีไทยมาผสมผสานเข้ากับดนตรีสากลได้อย่างกลมกลืน มีการเปลี่ยนจังหวะบางเพลงให้เข้ากับกาลิลาศได้ด้วย แต่ยังคงรักษาทำนองอันอ่อนช้อยของไทยไว้ได้ รวมถึงการมีเนื้อหาที่เข้ากับสภาพที่แท้จริงของสังคมไทย สามารถสะท้อนความเป็นไทยในลักษณะต่างๆได้อย่างชัดเจน ดังนั้นงานเพลงของสุนทราภรณ์จึงถือได้ว่าเป็นงานวรรณกรรมที่มีคุณค่ายิ่งต่อวงการเพลงไทยสากลได้รับการยกย่องว่าเป็นเพลง

อมตะ ไม่มีวันตาย เป็นเพลงไทยสากลซึ่งสร้างสรรค์งานด้านวรรณศิลป์ได้วิจิตรบรรจง ด้วยการใช้ภาษาอันไพเราะกินใจ การใช้ถ้อยคำที่ลึกซึ้งซึ่งละเมียดละไม สามารถสร้างจินตนาการของผู้ฟังได้ชัดเจนทั้งนี้เพราะเนื้อหาคำทำนอง และคำร้องที่มีความไพเราะเป็นอมตะ แสดงให้เห็นถึงความงามทางภาษาของไทยได้อย่างสวยงาม ซึ่งการได้รับพระราชทานแผ่นเสียงทองคำพระราชทานถึง 4 ครั้ง ย่อมเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณภาพในบทเพลงที่มีเอกลักษณ์ทางด้านภาษาที่โดดเด่น และยอดเยี่ยมทางด้านสุนทรียะในความหมายอันลึกซึ้งได้ดี ดังที่เจตนา นาควัชระ (2540: 58) ได้กล่าวถึงบทเพลงสุนทราภรณ์ไว้ว่า เพลงสุนทราภรณ์มีเนื้อหาหลากหลายครอบคลุมประสบการณ์มนุษย์ในหลายรูปแบบ แต่เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่างานชิ้นเอกของศิลปินกลุ่มนี้มักจะเป็นไปในเรื่องความรัก ความฝันและโลกอุดมคติ บางครั้งเราอาจต้องกล่าวสรุปไปถึงขั้นที่ว่า สุนทรียศาสตร์แห่งเพลงสุนทราภรณ์เป็นสุนทรียศาสตร์ที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์

วรรณกรรมเพลงสุนทราภรณ์ เป็นเพลงอมตะและรับใช้สังคมมายาวนานตั้งแต่ปี 2482 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มก่อตั้งวงดนตรีจนถึงยุคปัจจุบัน และนอกจากครูเอื้อ สุนทรสนานจะเป็นผู้มีอัจฉริยะในด้านการแต่งเพลงและร้องเพลงแล้ว ยังเป็นหัวหน้าวงที่มีความสามารถในการควบคุมวง ให้ความเอาใจใส่ ให้คำแนะนำ สั่งสอนอบรมนักดนตรี นักร้องให้มีความสามารถในการร้องเพลงได้ดี ตลอดจนให้การสนับสนุนจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งในนามของนักร้องวงสุนทราภรณ์และชื่อเสียงในการร้องส่วนตัวอีกมากมาย ทำให้มองได้ว่าสุนทราภรณ์ก็คือช่างผู้เจียรไนเพชรของวงดนตรีให้ส่องประกายแวววาว ส่องสว่างไปทั่วโลกของคนตรี

บทบาทในการแต่งเพลงและดนตรีของสุนทราภรณ์มีส่วนช่วยในการแต่งเพลงให้กับเพลงไทยในแทบทุกด้าน และหลายประเภทที่ล้วนมีความสำคัญ มากมายด้วยปริมาณและมีคุณภาพสามารถแยกรูปแบบต่างๆ กันได้ดังนี้ (จากหนังสือสุนทราภรณ์ครึ่งศตวรรษ, 2532 : 56)

1. เพลงปลุกใจและสดุดี เนื่องจากครูเอื้อรับราชการมาตั้งแต่ ปี 2481 และได้แต่งเพลงรับใช้นโยบายรัฐบาล ซึ่งเป็นเพลงปลุกใจหลายเพลง เช่น เพลงไทยสามัคคี, บ้านเกิดเมืองนอน, แนวหลัง, ไทยต้องทำ และเพลงประเภทสดุดี เช่น สดุดีชาติไทย, พันธมิตร, ดอกไม้วัฒนธรรม, เอกราช ฯลฯ
2. เพลงสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะสถาบันพระมหากษัตริย์, จังหวัด, หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและเอกชน ที่เรารู้จักกันดีก็คือเพลงประจำสถาบันของมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ครูเอื้อแต่งให้มากที่สุดคือ จุฬาลงกรณ์ และธรรมศาสตร์ จำนวนหลายเพลง และมหาวิทยาลัยอื่นๆ อีกมากมาย

3. เพลงจากวรรณคดี มี 3 แนวทางคือ
 - 3.1 นำบทวรรณคดีหรือวรรณกรรมของเดิมตอนใดตอนหนึ่งโดยไม่ได้ดัดแปลงแก้ไขเลยมาสอดใส่ทำนองเพลงเข้าไว้ เช่น เพลงไทยสามัคคี, ไทยรวมกำลัง, โยสลัม
 - 3.2 อาศัยความบันดาลใจอันเกิดจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมมาสร้างเนื้อร้องขึ้นเพื่อสะดวกในการสอดใส่ทำนองเพลงโดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยว่าเพลงนั้นมาจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องใด เช่น นวลปรางนางหมอง (จากโคลงศรีปราชญ์), พรานล่อเนื้อ, แว่วเสียงเธอ, ดำเนินทราย (จากลิลิตพระลอ)
 - 3.3 คงบางส่วนของบางตอน หรือเค้าโครง หรือบรรยากาศของวรรณคดีหรือวรรณกรรมมาแต่งเนื้อใหม่แล้วใส่ทำนองลงไว้ เช่น ยากยิ่งสิ่งเดียว (จากบทกลอนในนิราศเจ้าฟ้า), ถ้ำรักกันลั่นเปรี๊ยะ (จากนิราศเดือน), ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ ร.6 (จากเรื่องศกุนตลา) และเพลงละครชีวิต เป็นต้น
4. เพลงเยาวชน เพลงแนวนี้มีน้อยกว่าประเภทอื่น ที่มี เช่น เยาวชนไทย, หน้าที่เด็ก, รำวงเยาวชนไทย, มาร์ชเยาวชนชาติไทย อีกเพลงที่โด่งดังเอามาจากนิทานแต่งสำหรับเด็กคือ ตาอินกับตานา
5. เพลงเทศกาลและประเพณี เพลงประเภทนี้นักแต่งเพลงทั่วไปมักมองข้าม แต่ครูเอื้อให้ความสนใจเพลงเทศกาลและประเพณีนิยมท้องถิ่นมากพอๆ กับเพลงประเภทอื่นๆ ซึ่งตราบทั้งงานเทศกาลหรือประเพณีท้องถิ่นนั้นๆยังคงอยู่ เพลงที่แต่งนั้นก็ยังคงอยู่ควบคู่กันไป เช่น เพลงวันเพ็ญเดือนสิบสอง, ลอยกระทง, เพลงวันสงกรานต์, รื่นเริงเถลิงศก, สวัสดิ์ปีใหม่, เก้าไปใหม่มา และอีกมาก ส่วนมากมักเป็นเพลงสนุกและร่าเริง ซึ่งต้องยอมรับว่าครูเอื้อมีความอัจฉริยะพิเศษในการแต่งเพลงจังหวะและประเภทนี้
6. เพลงชาวนาและชาวประมง มักถูกแบ่งแยกออกเป็นเพลงประเภทลูกทุ่ง ซึ่งครูเอื้อเลียดเสียจากค่านิยมดังกล่าวและมองว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน-ชาวไทยที่มีอาชีพเกษตรกรรม จึงนำเอาเพลงที่เกี่ยวกับชาวไร่ชาวนา และชาวประมงมาแต่งในจังหวะร่าเริงเน้นความสมบูรณ์ในด้านวรรณศิลป์ (เนื้อและทำนอง) อาทิ เพลงเกี่ยวข้าว, บ้านนา, ชาวทะเล, ปรัชญาขี้เมา, กสิกรไทย ฯลฯ
7. เพลงคติธรรมและปรัชญาชีวิต เพลงประเภทนี้ปกติไม่ค่อยนิยมแต่งกันนัก เพราะเนื้อหาของเพลงมีความสำคัญเป็นเอก ผู้แต่งต้องมีความเข้าใจ ครูเอื้อเองก็แต่งไว้ไม่มากนัก เช่น กังหันต้องลม, โลกหมุนเวียน, ละครชีวิต
8. เพลงยกย่องผู้หญิงและชมธรรมชาติ เพลงทั้งสองประเภทนี้เกิดขึ้นร่วมสมัยกัน จากนโยบายของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม วงดนตรีกรมโฆษณาการรับมาแต่งเพลงยกย่องผู้หญิงไทยเพื่อให้รักในศักดิ์ศรี ตระหนักในคุณค่าของเพศแม่ พร้อมกับ

บรรยายความงามตามธรรมชาติของแผ่นดินไทย เพื่อให้คนไทยรักและหวงแหนแผ่นดินไทย เช่น เพลงดอกไม้ของชาติ, ชีวิตหญิง, ศาสนารัก, บัวงาม, ดอกไม้เมืองเหนือ, ผาเงอบ, พรายไพร, คูหาสวรรค์, ฝึลื้อยามเช้า เป็นต้น

9. เพลงความรักและพิศวาส ศิลปินถือเอาความรักและพิศวาสเป็นพลังสำคัญในการผลิตศิลป์ (แต่งเพลง) คนไทยร่วมสมัยกับครูเอื้อยังตกอยู่ในอิทธิพลและวรรณคดีประเภทโรแมนติค ซึ่งนิยมกันทั่วโลก ซึ่งนักแต่งเนื้อร้องรวมถึงครูเอื้อก็ได้รับอิทธิพลดังกล่าว แต่ด้วยความสามารถอัจฉริยะเพลงของสุนทราภรณ์จึงมีความไพเราะสมบูรณ์ด้วยรสของความหวาน ความเศร้าและความฝัน เพลงประเภทนี้คนติดใจเนื่องจากความรักและพิศวาสเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งครูเอื้อและผลงานของวงสุนทราภรณ์ก็มีเพลงประเภทนี้มากกว่าเพลงประเภทอื่น มีทั้งเพลงร้องเดี่ยวและร้องคู่ชายหญิง ที่นิยมมากเช่น อุษาสวาท, ขอให้เหมือนเดิม ฯลฯ
10. เพลงสะท้อนสังคม เพลงประเภทนี้มีปริมาณน้อยแต่ก็ยิ่งมากกว่าเพลงเยาวชน อาจเนื่องจากการเป็นราชการทำให้ข้าราชการมองโลกในด้านดี มองสังคมเฉพาะในด้านบวก เพลงที่เด่นและได้รับความนิยม เช่น ยามจน, ทาสชีวิต, ชาวทุ่ง, สวัสดิ์บางกอก, จังหวะชีวิต, ทางที่ต้องกลับ เป็นต้น
11. เพลงประกอบละคร, ทีวี หรือเพลงละครสั้นและภาพยนตร์ เพลงแรกแต่งให้คณะละครแม่เลื่อนซึ่งเป็นละครร้องที่มีชื่อเสียงมาก ชื่อ "ยอดตองตองลม" และต่อมาก็มีผลงานประกอบละครและภาพยนตร์อีกหลายเพลง เช่น พรานทะเล, วันเพ็ญเดือนสิบสอง, ศาสนารัก, นิमितสวรรค์, บนลานลั่นทม และที่ได้รับความนิยมมากได้แก่เพลงชุดจุฬาทวีคูณ

นอกจากการก่อตั้งวงดนตรีสุนทราภรณ์เมื่อ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 โดยครูเอื้อสุนทรสนานเป็นผู้ควบคุมวงมาโดยตลอดแล้ว (กล่าวมาว่า ชื่อสุนทราภรณ์ มาจากคำว่า สุนทร+อาภร ซึ่งเป็นชื่อภรรยาอันเป็นที่รักของครูเอื้อ) ยังได้มีการก่อตั้งโรงเรียนสุนทราภรณ์การดนตรีเมื่อ พ.ศ. 2512 โดยครูเอื้อเป็นผู้อำนวยการสอนโดยทั่วไป ซึ่งที่ผ่านมามีนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมการร้องเพลงสุนทราภรณ์ที่ประสบความสำเร็จไปแล้วจำนวนมากมาย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ที่รักและชื่นชอบก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันในการติดตามข่าวสารและงานเพลงของสุนทราภรณ์อีกจำนวนมาก เช่น กลุ่มเพื่อนฝัน, กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาสุนทราภรณ์ หรือที่เรียกกันในกลุ่มว่า กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาชีวิตกับเพลง เนื่องจากมีที่มาจากรายการชีวิตกับเพลงทางวิทยุกระจายเสียงคลื่นความถี่ 103.5 เมกกะเฮิรตซ์นั่นเอง นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อการรำลึก

ถึงความเป็นสุนทราภรณ์ เช่น การก่อเกิดของห้องโสตทัศนวัสดุ "สุนทราภรณ์" เพื่อการเก็บรวบรวมเครื่องใช้ เครื่องดนตรี และผลงานเพลงของสุนทราภรณ์ไว้ให้คนรุ่นต่อไป ได้รู้จักและศึกษา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าบทเพลงของสุนทราภรณ์นั้นเป็นอมตะ เมื่อปี พ.ศ.2542 ที่ผ่านมาเป็นปีที่ครบรอบ 60 ปีของวงดนตรีสุนทราภรณ์ และทางวงดนตรีสุนทราภรณ์ ทายาทของครูเอื้อสุนทรสนาน กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาชีวิตกับเพลง และผู้ที่สนใจรักใคร่ในสุนทราภรณ์ได้ร่วมกันในการจัดกิจกรรมและร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการระลึกถึงครูเอื้อ สุนทรสนาน และวงดนตรีสุนทราภรณ์กันหลายกิจกรรม เช่น การจัดการแสดงดนตรี (คอนเสิร์ต) การจัดงานร่วมรำลึกบทเพลงสุนทราภรณ์หลายงาน งานลีลาศกับเพลงสุนทราภรณ์ การนำบทเพลงเก่าของสุนทราภรณ์มาบันทึกเสียงใหม่ให้มีความไพเราะและคมชัดออกจำหน่าย และการนำมาดัดแปลงทำนองในบางเพลงเพื่อนำมาประกอบในละครโทรทัศน์ เป็นต้น และเรื่อยมาจนถึงในปีนี้ก็ยังสามารถตื่นตัวในผู้ทำงานสื่อสารมวลชนด้านอื่นที่ร่วมในการที่จะคิดสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สุนทราภรณ์ยังคงอยู่ เป็นที่รู้จักของคนไทยรุ่นใหม่ต่อไป และไม่ให้เกิดการเสื่อมสูญสลายไปกับกาลเวลา เช่น การนำมาทำดนตรีใหม่ให้มีสีสัน แต่ยังคงเนื้อร้องและความเป็นสุนทราภรณ์เอาไว้ เนื่องจากว่าคนในรุ่นใหม่บางกลุ่มก็ยังมองว่าเพลงสุนทราภรณ์เป็นเพลงเก่าที่ล้าสมัย ซึ่งแท้จริงแล้ว บทเพลงของสุนทราภรณ์มีความพิเศษเฉพาะที่ยังคงฟังได้ในทุกยุคทุกสมัย การจัดกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มสมาชิกแต่ละกลุ่มก็ด้วยหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ความไพเราะของดนตรีสุนทราภรณ์เป็นที่รู้จักและรักษาไว้ด้วยคนรุ่นต่อไปที่ไม่ใช่แต่เฉพาะคนรุ่นเดียวกับครูเอื้อ หรือรุ่นสมัยสุนทราภรณ์ยังโด่งดังเท่านั้น แต่ต้องการให้มีการสืบสานความไพเราะนี้ให้อยู่คู่กับภาษาไทยและชาติไทยเรื่อยไป

ตัวผู้วิจัยเองก็ได้เข้ามามีส่วนในการร่วมเป็นผู้ทำกิจกรรมในกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาสุนทราภรณ์ในการจัดรายการ "ชีวิตกับเพลง" ซึ่งเป็นเพลงของสุนทราภรณ์ให้แก่ผู้ที่รักบทเพลงสุนทราภรณ์ได้รับฟังกันในช่วงเวลาวันอาทิตย์ ทางสถานีวิทยุ ท.ท.บ. F.M.103.5 MHz. และได้ชื่นชมเอาความไพเราะและมีเสน่ห์ของเพลงสุนทราภรณ์จนเกิดความชื่นชอบไปโดยที่ไม่รู้ตัวและเห็นว่าเป็นการดีที่มีผู้ฟังจำนวนหนึ่งที่โทรมาพูดคุยในรายการเป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ของเรา แต่ก็ถือได้ว่ายังมีอยู่จำนวนไม่มากนัก แต่กลุ่มอนุรักษ์บทเพลงและลีลาสุนทราภรณ์ก็ได้จัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้ได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ร่วมกับการจัดงานของวงดนตรีสุนทราภรณ์ โดยทางกลุ่มอนุรักษ์ฯเองได้มีการจัดงานลีลาศกับบทเพลงสุนทราภรณ์ขึ้นเป็นประจำทุกเดือนเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของกลุ่มสมาชิกและเป็นการเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจที่จะมาร่วมกลุ่มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะทางผู้นำกลุ่มก็ถือเป็นนักสื่อสารมวลชนที่ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับ

ผู้ฟังและผู้ที่มีสนใจร่วมงาน และคาดหวังว่าบทบาทในการจัดรายการและการ่วมกิจกรรมกันของสมาชิกกลุ่มกับผู้ที่มีสนใจ จะเป็นแรงผลักดันให้เป็นการส่งเสริมและร่วมกันอนุรักษ์บทเพลงสุนทราภรณ์ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างสมศักดิ์ศรี

จารุณี พชรพิมานสกุล (2542) นิยามคำว่า เครือข่าย ว่า คือการรวมตัวกันของบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกัน และได้ทำกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งยังมีการติดต่อสื่อสารกัน นอกจากนั้นแล้วธรรมชาติของเครือข่ายก็คือ การที่บุคคลสามารถที่จะเข้าออกจากกลุ่มได้ตลอดเวลา โดยที่บุคคลที่มารวมตัวกันนั้นอาจจะเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด หรือเป็นผู้ที่เฝ้าดูอยู่ห่างๆ ก็ได้ ดังนั้นลักษณะการรวมตัวกันของกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศ กับผู้ฟังที่สนใจ รวมถึงกลุ่มอื่นที่มีความสนใจและรักในสุนทราภรณ์เหมือนกัน ก็ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการสื่อสารกลุ่มเช่นเดียวกัน เพราะมีบุคคลที่ให้ความสนใจในผลงานของครูเอื้อ และเพลงของสุนทราภรณ์ร่วมกัน ต่างคนต่างมารวมกันซึ่งต่างเป็นบุคคลที่หลากหลาย มีการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

และเมื่อนิยามจากแนวคิดที่สรุปความหมายของคำว่า บทบาท ของ สมภพ เพ็ญจันทร์ (2534) ว่าคือพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกมาตามตำแหน่งหรือตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ เป็นการแสดงออกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำงานของบุคคล ไม่ว่าจะป็นงานประจำหรืองานพิเศษที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นแล้ว กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศก็ได้ตระหนักถึงบทบาทที่กลุ่มนั้นมีต่อการร่วมกันทำหน้าที่ที่ตนอยากรับผิดชอบในการร่วมกันอนุรักษ์เพลงและผลงานต่างๆของสุนทราภรณ์

จากการจัดกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศสุนทราภรณ์ (กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศชีวิตกับเพลง) และผู้ที่เกี่ยวข้องเมื่อปี 2542 ในวาระครบรอบ 60 ปีสุนทราภรณ์ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงเสน่ห์ของบทเพลงสุนทราภรณ์ และเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ผู้วิจัยที่จะศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เข้าใจถึงการรวมตัวของกลุ่มอนุรักษ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีผู้ที่ร่วมกันสานต่อในการอนุรักษ์บทเพลงเหล่านี้เอาไว้ ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องของเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศสุนทราภรณ์และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอื่นในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์บทเพลงสุนทราภรณ์ให้ดำรงอยู่คู่ความเป็นไทย ว่ามีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไร และในขณะเดียวกันก็สนใจในการที่จะศึกษาถึงบทบาทในการอนุรักษ์เพลงสุนทราภรณ์ของกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศนี้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ว่ามีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมนี้อย่างไรที่จะทำให้บทเพลงเหล่านี้เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยกของคนไทย และให้คนไทยได้เห็นว่าเป็นเพลงสุนทราภรณ์เป็น

เพลงไทยสากลที่มีความไพเราะอย่างไทย รวมทั้งสะท้อนถึงความเป็นสังคมไทยได้ดีอย่างไม่มีวันล้าสมัย เพราะเพลงสุนทราภรณ์แม้จะเป็นการผสมผสานกับความเป็นสากลของดนตรี ท่วงทำนอง แต่ก็ยังเป็นเพลงไทยสากลที่มีความเป็นไทยโดยแท้ ทั้งดนตรี เนื้อหาลีลาอารมณ์และการร้องที่เป็นเอกลักษณ์ของนักร้อง และนักดนตรีวงสุนทราภรณ์ ซึ่งผู้ที่ได้ฟังบทเพลงของสุนทราภรณ์ทุกคนย่อมที่จะรับรู้ถึงสิ่งนี้ได้เป็นอย่างดี

ปัญหานำวิจัย

1. ลักษณะเครือข่ายของกลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์เป็นอย่างไร สื่อสารกันอย่างไรในเครือข่าย
2. กลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์มีบทบาทในการนักร้องเพลงสุนทราภรณ์อย่างไรบ้าง
3. เครือข่ายของกลุ่มผู้สนใจแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มมีบทบาทในการสนับสนุนการนักร้องเพลงสุนทราภรณ์อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะเครือข่ายของกลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารกลุ่ม
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการนักร้องเพลงสุนทราภรณ์ของกลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์นี้ เพื่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาชิกได้อย่างเหมาะสมในกลุ่ม
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการสนับสนุนการนักร้องของกลุ่มผู้สนใจแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเครือข่ายในการสื่อสารกลุ่มและบทบาทในการนักร้องเพลงสุนทราภรณ์ของกลุ่มนักร้องเพลงและลีลาสุนทราภรณ์เป็นหลัก และศึกษาถึงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอื่นเป็นข้อมูลประกอบ โดยจะศึกษาเฉพาะกลุ่มและกิจกรรมที่ร่วมกันทำในกลุ่มที่ผ่านมาและช่วงเวลาการศึกษาคือ เดือนธันวาคม 2543 – เดือนมีนาคม 2544 เท่านั้น

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

เพลงสุนทราภรณ์ คือ เพลงที่ได้แต่งทำนอง หรือเนื้อร้องโดยครูเอื้อ สุนทรสนาน และเพลงที่มีผู้ร่วมงานแต่งเพลงทั้งเนื้อร้องและทำนองให้กับวงดนตรีสุนทราภรณ์ และเพลงที่บรรเลงโดยวงดนตรีสุนทราภรณ์ มีผู้ขับร้องที่สังกัดวงดนตรีสุนทราภรณ์ หรือวงดนตรีของกรมประชาสัมพันธ์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2482-2524

กลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาสุนทราภรณ์

คือ การรวมตัวกันของบุคคลที่มีความสนใจในบทเพลงและผลงานของสุนทราภรณ์และการลีลาศ เพื่อการทำกิจกรรมร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับเพลงของสุนทราภรณ์

เครือข่ายการสื่อสารกลุ่ม คือแบบแผนการพูดคุยติดต่อ ประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มและภายนอกกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกันในงานและกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยบุคคลดังกล่าวอาจอยู่ในสถานภาพที่แตกต่างกัน คือ ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้สนใจกิจกรรมของกลุ่ม และสมาชิกในสังคม

การอนุรักษ์เพลงสุนทราภรณ์

คือ การเก็บรักษา และสืบสานบทเพลงของสุนทราภรณ์ให้คงอยู่และเป็นที่ยุ้จักของผู้ฟังเพื่อให้ได้ซาบซึ้งถึงความไพเราะและเห็นถึงคุณค่าของบทเพลงสุนทราภรณ์

บทบาทในการอนุรักษ์

คือ พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่แสดงออกมาตามตำแหน่ง สถานภาพหรือหน้าที่ที่มีต่อกลุ่มที่อยู่ เป็นการแสดงออกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับงานของบุคคลนั้นโดยสมัครใจเพื่อการร่วมกันอนุรักษ์ รักษา และสืบสานให้เป็นที่รู้จักและให้คนอื่นเห็นคุณค่าของเพลงสุนทราภรณ์ ซึ่งต่างคนต่างก็มีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการที่จะช่วยให้กลุ่มสามารถที่จะนำลักษณะโครงสร้างที่เป็นเครือข่ายในการสื่อสารมาใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเป็นแนวทางในการรวมกลุ่มกันของบุคคลในสังคม ในการร่วมกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ในสิ่งที่พวกเขาห่วงแหนรักใคร่ นั่นก็คือบทเพลงของสุนทราภรณ์และชื่อของครูเอื้อสุนทรสนานให้คงอยู่ในประวัติศาสตร์การดนตรีไทยสืบต่อไป
3. เพื่อให้กลุ่มผู้ที่สนใจจะได้ตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนในการสนับสนุนการอนุรักษ์เพลงสุนทราภรณ์